

Studia Generalia 2009

SUURIRUHTINASKUNNASTA ITÄMEREN KAASUPUTKEEN

MIKÄ ON MUUTTUNUT SUOMEN JA VENÄJÄN SUHTEISSA?

Helsingin yliopisto 15.10.2009, Päärakennus, sali I (Fabianinkatu 33, 2. kerros), klo 17.00–19.00

KULTTUURIT RINNAKKAIN JA VASTAKKAIN?

Professori Arto Mustajoki

Язык как зеркало культуры - Kieli kulttuurin peilinä

1. Kyrillinen kirjaimisto on näkyvin osa venäjän kieltä. Se ei vain heijasta venäläistä kulttuuria ja identiteettiä vaan on osa sitä. Kyrillistä kirjaimistoa käytetään niissä slaavilaisissa maissa, joissa on vallalla ortodoksinen uskonto, sekä eräissä entisissä neuvostotasavalloissa mm. Kazakstanissa. Kyrillistä kirjaimistoa eivät luoneet apostoli Kyrillos ja hänen veljensä Methodios, kuten pitkään luultiin. He kehittivät toisen slaavilaisen kirjaimiston, glagolitsan. Kyrillisen kirjaimiston luoja ei tunneta, mutta on selvää, että se on laadittu kreikan kielen suuraakkosten perusteella.

2. Värttinä on supisuomalainen lauluyhtye, jonka nimikin huokuu suomalaisuutta – näin usein ajatellaan. Sana *värttinä* on kuitenkin yksi noin 300:sta suomen kielen venäläislainasta. Muita lainasanoja ovat esimerkiksi *ikkuna*, *lusikka*, *suntio*, *saapas*, *leipä*, *savotta*, *urakka*, *siisti*, *tyrmä*, *putka* ja *mesta*. Sanojen lainautuminen kertoo kahden kansan ja kulttuurin kontakteista. Yleensä sanat siirtyvät pidemmälle kehittyneestä kulttuurista vähemmän kehittyneeseen. Suomesta venäjän kieleen on lainautunut vain muutamia sanoja, kuten *siika*, *taimen* ja *norppa*.

3. Läheiset kontaktit selittävät osittain myös sitä, että venäjän kielen rakenteessa on joitakin ”suomalaisia” piirteitä, jotka puuttuvat venäjän kielen indoeurooppalaisista sukulaiskielistä, esimerkiksi ruotsista, englannista ja saksasta. Tällaisia seikkoja ovat muun muassa artikkelien puuttuminen substantiiveilta, *minulla on* -tyyppinen omistus-rakenne, suhteellisen vapaa sanajärjestys ja muodollisen subjektin puuttuminen.

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.

Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.

Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.

Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www-sivuilla www.helsinki.fi/vst.

Studia Generalia 2009

SUURIRUHTINASKUNNASTA ITÄMEREN KAASUPUTKEEN

MIKÄ ON MUUTTUNUT SUOMEN JA VENÄJÄN SUHTEISSA?

Helsingin yliopisto 15.10.2009, Päärakennus, sali I (Fabianinkatu 33, 2. kerros), klo 17.00–19.00

4. Venäjän kielessä on myös suomen kielen tapaan rikas sananmuodostussysteemi. Sen avulla puhuja voi kehittää tarpeen mukaan okkasialogoismeja, eli uusia sanoja, joita ei varsinaisesti ole kielessä, mutta jotka on helposti ymmärrettävissä kielen yleisten sääntöjen pohjalta (pari esimerkkiä suomen kielestä: *bassahtava*, *somalintaa*, *turhake*).

5. Jos etsitään venäläisen sielua venäjän kielen kieliopista, mahdollisia ehdokkaita ovat rikas emotiivisten johdosten määrä ja erityinen lauserakenne, jota käytetään kun jotakin odottamatonta kohtalonomaista on tapahtunut. Edellinen näkyy muun muassa etunimistä tehdyissä monissa variaatioissa (vrt. Juri, Jura, Jurka, Jurik, Jurotška jne.).

6. Laajan venäläisen sielun olemassaoloa voidaan todistella myös sanojen frekvensseillä. Venäjän sanaa *duša* käytetään kolme kertaa useammin kuin vastaavaa suomen sanaa *sielu*. Samaan tapaan sanaa *sudba* käytetään selvästi enemmän kuin vastaavaa suomen sanaa *kohtalo*.

6. Mitä sitten puuttuu venäjän kielestä? Muun muassa sana *haaste*. Kertooko tämä siitä, että venäläisiltä puuttuvat haasteet? Entä miksi venäjän kielestä puuttuu sana *kellua*. Eivätkö venäläiset osaa kellua vai onko vesielementti venäläisille niin vieras että tällainen sana ei ole ollut tarpeen?

7. Kaiken kaikkiaan kielen ja kulttuurin väliset suhteet ovat edelleen iso kiistelyn aihe tieteessä. Asiaan on vaikea saada lopullista selvyyttä. Päättelyketjua haittaa myös muna-kana-ongelma. Muovaako kieli ihmisajattelua vain onko asia päinvastoin: kansa on muovannut kielen omiin tarpeisiinsa?

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.
Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.
Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.
Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www-sivuilla www.helsinki.fi/vst.